

AURELIJA TAMULIONIENĖ
Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: leksikologija, morfologija.

NE VISAI PILNĄ YPATYBĖS KIEKĮ ŽYMINTYS BŪDVARDŽIAI (PAAUKŠTŪS TIPO)

Adjectives Denoting a Small Amount
of Peculiarity (*paaukštūs* type)

ANOTACIJA

Straipsnyje geografinio paplitimo, kirčiavimo, darybos bei semantikos požiūriu aptariami ne visai pilną ypatybės kiekį žymintys būdvardžiai, turintys priešdėlį *pa-* ir galūnę *-ys*. Tokių būdvardžių *Lietuvių kalbos žodyno* elektroniniame variante rasta 67. Išnagrinėjus šiuos vedinius paaiškėjo, kad jie dažniausiai fiksuojami vakarų žemaičių patarmėje, kiek rečiau – kitose žemaičių patarmėse, daug rečiau – aukštaičių tarmės šiaurinėje pusėje, tik pavienių atvejų aptikta senuosiuose raštuose. Šie būdvardžiai daugiausia yra vienareikšmiai, kirčiuojami 3^b kirčiuote, daromi iš pamatinių būdvardžių (tik pavieniais atvejais iš daiktavardžių) prie jų pridodant priešdėlį *pa-* ir keičiant bet kurią pamatinio žodžio galūnę į *-ys*. *Lietuvių kalbos žodyne* šio tipo būdvardžiai dažniausiai aiškinami nuorodiniu būdu, kiek mažiau aiškinama sinoniminiu ar apibrėžiamuoju-aprašomuoju būdu. Dauguma nagrinėjamų vedinių yra vienareikšmiai ir atitinka pagrindinę pamatinio žodžio reikšmę.

ANNOTATION

The article sets out to analyse the adjectives denoting a small degree of quality and having both the prefix *pa-* and the ending *-ys* in terms of their geographic distribution, accentuation, formation, as well as semantics. There are 67 entities of this type of in the electronic version of *Lietuvių kalbos žodynas* (*Dictionary of the Lithuanian Language*). The analysis of these derivatives has led to the conclusion that most frequently, they are used in the western Žemaitian subdialect, less often they occur in other Žemaitian subdialects, much less often they are used in the northern part of the Aukštaitian dialect, and just a few of them were found in old writings. Most of these adjectives are monosemantic, belong to the 3^b accent paradigm and are

ESMINIAI ŽODŽIAI: žodžių daryba, darybos tipas, kirčiavimas, semantika.

KEYWORDS: word formation, type of word formation, accentuation, semantic.

Ne visai pilną ypatybės kiekį
žymintys būdvardžiai (*paaukštys* tipo)

derived from base adjectives (a few of them are derived from nouns) adding the prefix *pa-* and changing any ending of a basic word to the ending *-ys*. In *Lietuvių kalbos žodynas*, the meaning of the adjectives of this category is most frequently explained by way of referencing whereas synonymic and descriptive definitions are less frequent. The majority of the adjectives analysed are monosemantic and have the meaning of a base word.

0. ĮVADAS

Atskiri daiktai ir reiškiniai gali turėti nevienodą ypatybės kiekį. To ypatybės kiekio skirtumus kalboje padeda išreikšti žodžiai bei įvairūs jų darybos formantai. Neapibrėžtas, mažesnis ypatybės kiekis kalboje dažniausiai nusakomas pridendant priesagas ir priešdėlius, suteikiančius žodžiui kitokią, silpnesnę nei pamatiniu žodžiu nusakyta, reikšmę (pvz.: *geras* – *gerokas*; *geras* – *apygeris* ir pan.).

Šio straipsnio objektu pasirinkti ne visai pilną ypatybės kiekį žymintys būdvardžiai, turintys priešdėlį *pa-* ir galūnę *-ys*. Medžiaga rinkta iš *Lietuvių kalbos žodyno* elektroninio varianto internete (LKŽe). Jame nagrinėjamojo tipo būdvardžių rasta 67. Visi šie būdvardžiai straipsnyje aptariami darybos, kirčiavimo, semantikos požiūriu.

Apie nagrinėjamąjį tipą *paaukštys* rašyta labai mažai; bendra neapibrėžto, silpnesnio ypatybės kiekio būdvardžių tyrimų apžvalga senosiose gramatikose, XX amžiaus literatūroje ir tokių būdvardžių darybos tyrimai tarmėse aprašyti straipsnyje (žr. Tamulionienė 2011).

Žvaigždute pažymėti žodžiai, nepateikiami LKŽ atskiru straipsniu, bet cituojami kitoms (daugiau ar mažiau panašioms) leksemoms skirtuose straipsniuose. Visais tokiais atvejais siūlytina žvaigždute pažymėtiems žodžiams sukurti atskirus žodyno straipsnius.

1. PAAUKŠTŲS TIPO BŪDWARDŽIŲ PAPLITIMAS

Šiame straipsnyje nagrinėjamo *paaukštys* tipo būdvardžių daugiausia aptinkama tarmėse (LKŽe rasti 93 užrašymai), mažiau – senuosiuose raštuose (7 užrašymai).

1.1. Paplitimas tarmėse

Didžioji dalis šio tipo vedinių užrašyta Šilutės rajone, Švėkšnoje (29): *paaiškys*, *paaštrys*, *padrėgnys*, *padrūktys*, *pagudrūs*, *pailgys*, *2 pajaunys*, **pajuodys*, *pakietys*, *paklienys*, *palėtys*, *paminkštys*, *applatys*, *papuikys*, *parūgštys*, *pasaldys*, *pasenys*, *pasmagys*,

pasmarkỹs, paspirỹs, pastaigỹs, pastiprỹs, pasunkỹs, pašaltỹs, pašiltỹs, 2 pašvoiesỹs, patankỹs, patrumpỹs, pavėsỹs; kiek mažiau Klaipėdos rajone, Judrėnuose (19): *paaukštỹs, pabjaurỹs, pablogỹs, padarbỹs, palepšỹs, paliesỹs, *paliurbỹs, papiktỹs, 2 papilnỹs, paplatỹs, paplonỹs, ×paslabnỹs, paslinkỹs, pasmagỹs, 1 pasmailỹs, pasmarkỹs, pašaltỹs, pašiltỹs, patamsỹs*; Gargžduose (17): *paaukštỹs, pablogỹs, padailỹs, *padidelỹs, *padidỹs, pakietỹs, ×pakūdỹs, paliesỹs, *paliurbỹs, paretỹs, pasausỹs, pasenỹs, pasmarkỹs, pastorỹs, pasūrỹs, pašlapỹs, pažalvỹs*; Veiviržėnuose (5): *padrūktỹs, pakumpỹs, pamukšỹs, paplonỹs, pašiltỹs*; Vėžaičiuose (3): *palaiškỹs, papiktỹs, 2 pašvoiesỹs*. Daug mažiau nagrinėjamojo tipo pavyzdžių rasta Šilalės rajone, Kvėdarnoje (3): **pajuodỹs, pasūrỹs, pavėsỹs*. Po 2 pavyzdžius rasta Plungės rajone, Kuliuose (2): *paliesỹs, paminkštỹs*; ir Šilalės rajone, Laukuvoje (2): *pasenỹs, pašaltỹs*; Skuodo rajone, Šatėse (2): *paėdrỹs, pavėsỹs*. Pavienių atvejų rasta Klaipėdos rajone Alsėdžiuose: *pašiaurỹs*; Endriejave: *×pakūdỹs*; Šilutės rajone, Gardame: *×pazbitkỹs*; Šiaulių rajone, Kairiuose: *pablogỹs*; Prienų rajone, Skriaudžiuose: *palėtỹs*; Kupiškio rajone, Salamiestyje: *pasprangỹs*; Kretingos rajone, Darbėnuose: **padidelỹs*, Salantuose: *pagerỹs*; Anykščių rajone, Viešintose: *padvylỹs*; Telšių rajone, Žarėnuose: *patamsỹs*.

Taigi šio tipo vediniai labiausiai paplitę¹ vakarų Lietuvoje ir tik pavienių atvejų pasitaiko rytinėje Lietuvos dalyje. Šių vedinių epicentras (nuo 29 iki 17 LKŽe rastų užrašymų) Šilutės r. (Švėkšna, Gardamas) ir Klaipėdos r. (Judrėnai, Gargždai, Veiviržėnai, Vėžaičiai, Alsėdžiai, Endriejavas). Retesnio paplitimo ruožas (nuo 5 iki 2 LKŽe rastų užrašymų): Plungės r. (Kuliai), Skuodo r. (Šatės), Šilalės r. (Kvėdarna, Laukuva). Pavieniai užrašymai (po 1): Anykščių r. (Viešintos), Kretingos r. (Darbėnai, Salantai), Kupiškio r. (Salamiestis), Prienų r. (Skriaudžiai), Šiaulių r. (Kairiai), Telšių r. (Žarėnai).

LKŽe pateikti užrašymai nereiškia tikrojo nagrinėjamų būdvardžių geografinio paplitimo. Jeigu žodyne neužfiksuotas tam tikro žodžio vartojimas, tai nereiškia, kad jis toje vietovėje ir nevartojamas. Dėl įvairių priežasčių žodis galėjo nepatekti į LKŽ. Dėl to šiame straipsnyje pateikiamą nagrinėjamojo tipo būdvardžių paplitimą reikėtų vertinti kaip preliminarų.

1.2. Paplitimas raštuose

Daug mažiau šio tipo vedinių randama rašytiniuose šaltiniuose. Juos savo raštuose vartojo Antanas Baranauskas (*patamsỹs*; taip pat vartojama Judrėnuose, Žarėnuose), Kazimieras Jaunius (*pasūrỹs*; taip pat Gargžduose, Kvėdarnoje), Vaižgantas (*pastorỹs*; taip pat Gargžduose). Tokius vedinius į savo žodynus įtraukė Georgas

¹ „Priešdėlio *pa-* būdvardžiai, reiškiantys tam tikrą ypatybės kiekį, pasitaiko greta kitų panašios reikšmės priešdėlinių darinių žemaičių ir rytų aukštaičių šiaurinėse tarmėse“ (LKG I 589).

Ne visai pilną ypatybės kiekį
žymintys būdvardžiai (*paaukštys* tipo)

Nesselmannas ir Friedrichas Kuršaitis (2 *psmėlės*), Antanas Juška (*padurnės*), Maksas Niedermannas (2 *×paskūrės*). Šie duomenys neprieštaruoja anksčiau aprašytam geografiniam vedinių paplitimui: Jaunius kilęs iš Šilalės rajono, Kvėdarnos seniūnijos (kurioje rasti 2 šio tipo vediniai); Baranauskas ir Vaižgantas – iš Anykščių rajono, kur užrašyti pavieniai šio tipo vediniai. Taigi tokius būdvardžius vartoję rašytojai yra kilę iš tos Lietuvos dalies, kurioje šie vediniai paliudyti, nors ir negausiai.

2. DARYBOS TIPAS

Straipsnyje nagrinėjamus vedinius sieja trys pagrindiniai darybos požymiai: darybos reikšmė, pamatinio žodžio leksinis gramatinis pobūdis ir darybos formantas, todėl jie visi priklauso tam pačiam darybos tipui. Nustatant tipą daugiausia dvejonių kėlė darybos formanto tapatybė. Teoriškai šio tipo vedinių darybą galima būtų aiškinti dvejopai: tai galėtų būti arba priešdėlinių būdvardžių galūnės vediniai (*paaukštys* : *paaukštas*), arba nepriesdėlinių būdvardžių priešdėlių vediniai (*paaukštys* : *aukštas*). Nustatyti darybos formantą galima pagal vienokio ir kitokio darybinio santykio reguliarumą.

2.1. Darybinius atitikmenis su priešdėliu ir be jo galima rasti didžiajai daliai nagrinėjamųjų žodžių (50): *paaukštys* (: *aukštas*; : *paaukštas*), *paaukštys* (: *aštrus*; : *paaukštus*), *pabjaurys* (: *bjaurus*; : *pabjaurus*), *pablogys* (: *blogas*; : *pablogas*), *padarbys* (: *darbus*; : *padarbus*), *padidelys (: *didelis*; : *padidelis*), *padrėgnys* (: *drėgnas*; : *padrėgnas*), *padrūktys* (: *drūktas*; : *padrūktas*), *padvylys* (: *doylas*; : *padoylas*), *paėdrys* (: *ėdrus*; : *paėdrus*), *pagerys* (: *geras*; : *pageras*), *pagudrys* (: *gudrus*; : *pagudras*), *pailgys* (: *ilgas*; : *pailgas*), 2 *pajaunys* (: *jaunas*; : *pajaunas*), *pajuodys (: *juodas*; : *pajuodas*), *pakietys*, *pakuūpys* (: *kumpas*; : *pakumpas*), *×pakūdy* (: *kūdas*; : *×pakūdas*), *palėty* (: *lėtas*; : *palėtas*), *paliesys* (: *liesas*; : *paliesas*), *paliurbys (: *liurbis*; : *paliurbis*), *paminkštys* (: *minkštas*; : *paminkštas*), *papiktys* (: *piktas*; : *papiktas*), *paplatys* (: *platus*; : *paplatus*), *paplonys* (: *plonas*; : *paplonas*), *papuikys* (: *puikus*; : *papuikus*), *parety* (: *retas*; : *paretas*), *parūgštys* (: *rūgštus*; : *parūgštus*), *pasaldys* (: *saldus*; : *pasaldus*), *pasausys* (: *sausas*; : *pasausas*), *pasenys* (: *senas*; : *pasenas*), *pasilpnys* (: *silpnas*; : *pasilpnas*), *×paslabnys* (: *slabnas*; : *×paslabnas*), *paslinkys* (: *slinkas*; : *paslinkas*), *pasmagys* (: *smagus*; : 1 *pasmagus*), 1 *pasmaily* (: *smailus*; : *pasmailus*), *pasmarkys* (: *smarkus*; : *pasmarkus*), *pastaigys* (: *staigus*; : *pastaigus*), *pastiprys* (: *stiprus*; : *pastiprus*), *pastorys* (: *storas*; : 2 *pastoras*), *pasunkys* (: *sunkus*; : *pasunkus*), *pasūrys* (: *sūrus*; : *pasūrus*), *pašaltys* (: *šaltas*; : *pašaltas*), *pašiltys* (: *šiltas*; : *pašiltas*), 2 *pašviesys* (: *šviesus*; : *pašviesus*), *patrupys* (: *trupas*; : *patrupas*), *pašlapys* (: *šlapias*; : *pašlapias*), *patamsys* (: *tamsus*; : *patamsus*), *patankys* (: *tankus*; : *patankus*), *pavėsys* (: *vėsus*; : *pavėsus*). Šie atvejai nepadedą nustatyti darybos tipo.

2.2. Darybinio atitikmens su priešdėliu neturi 17 vedinių: *padidy (: *didis*), *×padurnys* (: *durnas*), *paklienys* (: *klienas*), 2 *papilnys* (: *pilnas*), *paspitrys* (: *spitras*),

pažalvys (: *žalvas*), *paaiškys* (: *aiškus*), *padailys* (: *dailus*), *palaiškys* (: *laiškus*), *palepšys* (: *lepšis*), *pamukšys* (: *mukšas*), *paplepys* (: *plepus*), 2 × *paskūrys* (: *skūra*), 2 *pasmėlys* (: *smėlus*), *pasprangys* (: *sprangus*), *pašiaurys* (: 2 *šiaurys*), × *pazbitkys* (: *zbitkas*).

Būtent ši žodžių grupė rodo, jog **paaukštys** tipo būdvardžiai yra priešdėlinės darybos vediniai², kai pridodant priešdėlį kartu keičiama galūnė³. Šių vedinių darybos pamatas – nepriešdėliniai vardažodžiai: būdvardžiai ar daiktavardžiai (žr. toliau). Jeigu visus šiuos vedinius laikytume galūninės darybos vediniais, negalėtume darybiškai paaiškinti pamatinio žodžio su priešdėliu neturinčių pavyzdžių.

3. DARYBOS PAMATAS

Pagal darybos pamatą šie vediniai skirstytini į dvi grupes: būdvardžių (62 žodžiai) ir daiktavardžių (5 žodžiai) vedinius.

3.1. Būdvardžių vediniai

Šiai grupei priklausančios vediniai įvairesni pagal pamatinio žodžio galūnę: gausiausia galūnę *-as*⁴ turinčių pamatinių žodžių (32 žodžiai), kiek mažiau tų, kurie baigiasi *-us* (26 žodžiai), besibaigiančių *-is* yra 2 žodžiai; rasta po 1 būdvardį, kurių pamatiniai žodžiai baigiasi *-ias* ir *-ys*.

-as (32): *paaukštys* (: *aukštas*), *pablogys* (: *blogas*), *padrėgnys* (: *drėgnas*), *padrūktys* (: *drūktas*), × *padurnys* (: *durnas*), *padvyls* (: *dovylas*), *pagerys* (: *geras*), *pailgys* (: *ilgas*), 2 *pajaunys* (: *jaunas*), *pajuodys (: *juodas*), *pakietys* (: *kietas*), *paklienys* (: *klieinas*), *pakuūpys* (: *kumpas*), × *pakūdys* (: *kūdas*), *palėtys* (: *lėtas*), *paliesys* (: *liesas*), *paminkštys* (: *minkštas*), *papiktys* (: *piktas*), 2 *papilnys* (: *pilnas*), *paplonys* (: *plonas*), *paretys* (: *retas*), *pasausys* (: *sausas*), *pasenys* (: *senas*), *pasilpnys* (: *silpnas*), × *paslabnys* (: *slabnas*), *paslinkys* (: *slinkas*), *paspirys* (: *spitras*), *pastorys* (: *storas*), *pašaltys* (: *šaltas*), *pašiltys* (: *šiltas*), *patrupys* (: *trumpas*), *pažalvys* (: *žalvas*).

² „Priešdėlis lietuvių kalboje daug dažniau [...] vienas pats, be kitų morfemų, eina darybos formantu. Stovėdamas žodžio pradžioje, atokiai nuo galūnės, priešdėlis mažiau su ja susijęs, rečiau lemia jos pasirinkimą.“ Būdvardžių daryboje „prie grynos prefiksacijos priešdėlių čia dar galima skirti *pa-* [...]. Vardažodžių daryboje labiau įprasta tokia prefiksacija, kur priešdėlio pridėjimas eina kartu su galūnės (kaitybos paradigmos) keitimu [...] Vadinasi, čia darybos formantas yra sudėtinis: be paties priešdėlio, į jį papildomai dar įeina ir galūnė“ (Urbutis 1978: 219–220).

³ Būdvardžiai su priešdėliu *pa-* „paprastai daromi iš neišvestinių būdvardžių, ir [...] dažnai išlaiko pamatinio žodžio galūnę“ (DLKG 1996: 226).

⁴ Paprastai priešdėlio *pa-* būdvardžiai retai turi *ia* kamieno galūnę *-is* (LKG I 589).

Ne visai pilną ypatybės kiekį
žymintys būdvardžiai (*paaukštys* tipo)

-us (26): *paaiškỹs* (: *aiškus*), *paastrỹs* (: *aštrus*), *pabjaurỹs* (: *bjaurus*), *padailỹs* (: *dailus*), *padarbỹs* (: *darbus*), *paedrỹs* (: *ėdrus*), *pagudrỹs* (: *gudrus*), *palaiškỹs* (: *laiskus*), *paplatỹs* (: *platus*), *paplepỹs* (: *plepus*), *papuikỹs* (: *puikus*), *parũgštỹs* (: *rũgštus*), *pasaldỹs* (: *saldus*), *pasmagỹs* (: *smagus*), *pasmarkỹs* (: *smarkus*), *pasprangỹs* (: *sprangus*), *pastaigỹs* (: *staigus*), *pastiprỹs* (: *stiprus*), *pasunkỹs* (: *sunkus*), *pasũrỹs* (: *sũrus*), *patamsỹs* (: *tamsus*), *patankỹs* (: *tankus*), *pavėsỹs* (: *vėsus*), 1 *pasmailỹs* (: *smailus*), 2 *pasmėlỹs* (: *smėlus*), 2 *pašviesỹs* (: *šviesus*).

-is (2): **padidelỹs* (: *didelis*), **padidỹs* (: *didis*).

-ias (1): *pašlapỹs* (: *šlapias*).

-ys (1): *pašiaurỹs* (: 2 *šiaurys*).

3.2. Daiktavardžių vediniai

Šių vedinių pamatinių žodžių galūnės yra *-as* (2 žodžiai), *-is* (2 žodžiai) ir *-a* (1 atvejis).

-as: *pamukšỹs* (: *mukšas*), *×pazbitkỹs* (: *zbitkas*).

-is: *palepšỹs* (: *lepšis*), **paliurbỹs* (: *liurbis*).

-a: 2 *×paskũrỹs* (: *skũra*).

Visų *pa-* ir *-ys* tipo būdvardžių paplitimo epicentre rasti: 27 galūnės *-as*, 21 galūnės *-us*, 2 galūnės *-is* būdvardžių vediniai ir 2 daiktavardžių vediniai. Retesnio paplitimo ruože aptikti atitinkamai 10 (galūnės *-as*) ir 6 (galūnės *-us*) būdvardžių vediniai bei 1 daiktavardžio vedinys. Periferijoje užfiksuoti 6 galūnės *-as*, 2 galūnės *-us* ir 1 galūnės *-is* būdvardžių vediniai ir 1 daiktavardžio vedinys. Taigi jokio geografinio pasiskirstymo tarp vedinių iš galūnės *-as* būdvardžių ir vedinių iš galūnės *-us* būdvardžių nėra; daiktavardžių vediniai taip pat neturi specifinio paplitimo ploto.

4. KIRČIAVIMAS

4.1. Vedinių kirčiavimas

Beveik visi šio tipo būdvardžiai kirčiuojami 3^b kirčiuote; tik 1 vedinys 3^{ab} kirčiuote⁵. Išimtį sudaro ir būdvardžiai **pākietis* (1) ir **pasaũsis* (2), kurie, nors LKŽ

⁵ Bonifacas Stundžia teigia, kad būdvardžiai su priešdėliu *pa-* turi silpnąjį kamieną. Vieni žodžiai su šiuo priešdėliu kirčiuojami 3-ąja, kiti 4-ąja kirčiuote. Tai priklauso nuo kamieno, arba linksniuotės: „3-oji kirčiuotė būdinga (*i*)a- kamieniams būdvardžiams, [...] 4-oji – *u-* kamieno žodžiams“ (Stundžia 1995: 102). Danguolė Mikulėnienė, kalbėdama apie priešdėlių vedinius, taip pat pažymi, kad kintamojo stiprumo priešdėlio *pa-* vediniams būdingas kilnojamasis kirtis (2005: 177).

pateikti kaip aptariamojo tipo vedinių variantai, iš tikrųjų priklauso kitam – *pa-* ir *-is* – darybos tipui (žr. skyrių „LKŽ straipsnių koregavimas“).

4.2. Pamatinių žodžių kirčiavimas

4.2.1. Pamatiniai žodžiai tarmėse kirčiuojami skirtingai. Daugumos šio tipo vedinių pamatiniai žodžiai kirčiuojami 4 kirčiuote (45 žodžiai), 3 kirčiuote (24 žodžių), 1 kirčiuote (11 žodžių), kiek mažiau 2 kirčiuote (8 žodžiai).

4 kirčiuotė (vien tik šia kirčiuote kirčiuojami 33 vediniai):

-us (17): *paaštrūs* (: *aštrūs* (4)), *pabjaurūs* (: *bjaurūs* (4)), *padailūs* (: *dailūs* (4)), *padarbūs* (: *darbūs* (4)), *paėdrūs* (: *ėdrūs* (4)), *pagudrūs* (: *gudrūs* (4)), *palaiškūs* (: *laiškūs* (4)), *paplatūs* (: *platūs* (4)), *paplepūs* (: *plepūs* (4)), *papuikūs* (: *puikūs* (4)), *pasmagūs* (: *smagūs* (4)), *pasprangūs* (: *sprangūs* (4)), *spraņgūs* (4)), *pastaigūs* (: *staugūs* (4)), *pastiprūs* (: *stiprūs* (4)), *stiprus* (4)), 1 *pasmailūs* (: *smailūs* (4)), 2 *pasmėlūs* (: *smėlūs* (4)), *pašiaurūs* (: 2 *šiaurys* (4));

-as (15): *pablogūs* (: *blōgas* (4)), *padurnūs* (: *duņnas* (4)), *pagerūs* (: *gēras* (4)), *pakuņpūs* (: *kumpas* (4)), *×pakūdūs* (: *kūdas* (4)), *palėtūs* (: *lētas* (4)), *papiktūs* (: *piktas* (4)), *paretūs* (: *rētas* (4)), *pasausūs* (: *sausas* (4)), *pasenūs* (: *sēnas* (4)), *×paslabnūs* (: *slābnas* (4)), *paslinkūs* (: *sliņkas* (4)), *paspitrūs* (: *spitras* (4)), *pašiltūs* (: *šiltas* (4)), *patrumpūs* (: *truņpas* (4));

-ias (1) *pašlapūs* (: *šlāpias* (4)).

3 kirčiuotė (vien tik šia kirčiuote kirčiuojama 12 vedinių): *paaukštūs* (: *áuķstas* (3)), *padrūktūs* (: *drūktas* (3)), *pailgūs* (: *ilgas* (3)), 2 *pajaunūs* (: *jāunas* (3)), *pakietūs* (: *kietas* (3)), *paliesūs* (: *līesas* (3)), *paminkštūs* (: *mīnkštas* (3)), 2 *papilnūs* (: *pilnas* (3)), *paplonūs* (: *plōnas* (3)), *parūgštūs* (: *rūgštūs* (3)), *pastorūs* (: *stōras* (3)), *pašaltūs* (: *šaltas* (3)).

2 kirčiuotė (vien tik šia kirčiuote kirčiuojami 2 vediniai): *pamukšūs* (: *mūķšas* (2)), *mūķšis* (2)), *×pazbitkūs*, *-ē* (: *zbitkas* (2)).

1 kirčiuotė (vien tik šia kirčiuote kirčiuojamas 1 vedinys) 2 *×paskūrūs* (: *skūrā* (4)).

4.2.2. Kirčiavimas gali svyruoti tarp 2 ir 4 kirčiuočių (5 žodžiai); tarp 3 ir 4 (4 žodžiai); tarp 1 ir 3 (4 žodžiai), tarp 1, 3 ir 4 (3 žodžiai), tarp 1 ir 2, 1 ir 3^b, 1 ir 4 kirčiuočių (po 1 žodį). 7 nagrinėjamų pavyzdžių variantai kirčiuojami ta pačia kirčiuote, tačiau skiriasi priegaidėmis.

2 ir 4 kirčiuotės (5): **padidūs* (: *dīdis*, *-ī* (4, 2)), *palepšūs* (: *lēpšis* (2), *lepšūs* (4)); *pasmarkūs* (: *smarkūs* (4), *smārkūs* (4), *smārkūs* (2)), *pasunkūs* (: *sunkūs* (4), *suņkus* (4), *suņkus* (2)), 2 *pašviesūs* (: *šviesūs* (4), *šviēsus* (4), *šviēsus* (2));

3 ir 4 kirčiuotės (4): *padovylūs* (: *dvīlas* (4), *dvīlas* (3)), *pasilpnūs* (: *silpnas* (4), *silpnas* (3)); *pasūrūs* (: *sūrūs* (3), (4)), *pavēsūs* (: *vēsūs* (4), *vēsūs* (3));

Ne visai pilną ypatybės kiekį
žymintys būdvardžiai (*paaukštys* tipo)

1 ir 3 kirčiuotės (4): *pajuodys (: *júodas* (3), *júodas* (1)), *paklienys* (: *klíenas* (3), *klíenas* (1)); *pasaldys* (: *saldus* (3), *sáldus* (1)), *patankys* (: *tánkus* (3), (1), *tankus* (3));

1, 3 ir 4 kirčiuotės (3): *paaiškys* (: *áiškus* (1, 3), *aiškùs* (4)); *padrėgnys* (: *drėgnas* (3), *drėgnas* (4), *drėgnas* (1)); *patamsys* (: *tamsùs* (4), (3), *támsus* (3), (1));

1 ir 2 kirčiuotės (1): *paliurbys (: *liùrbis* (1), *liuřbis* (2)).

1 ir 3^b kirčiuotės (1): *padidelys (: *dìdelis* (3^b), (1)).

1 ir 4 (1) kirčiuotės *pažalvys* (: *žálvas*, (4) *žálvas* (1)).

4.2.3. Pamatinių žodžių priegaidžių variantai: *pasprangys* (: *sprangùs* (4), *sprañgus* (4)); *pastiprys* (: *stiprùs* (4), *stìprus* (4)); *pasmarkys* (: *smarkùs* (4) *smãrkus* (4)); *pasunkys* (: *sunkùs* (4), *suñkus* (4)); 2 *pašviesys* (: *šviesùs* (4), *šviẽsus* (4)); *patamsys* (: *tamsùs* (3), *támsus* (3)); *patankys* (: *tánkus* (3), (1), *tankus* (3)).

4.2.4. Didžioji dalis pamatinių žodžių kirčiuojama pagal 4 ir 3 kirčiuotę – jų kamienai akcentiškai laikytini silpnaisiais. Maža dalis pamatinių žodžių kirčiuojami 1 ir 2 kirčiuote – jų kamienai laikytini stipriaisiais.

Prisijungęs dominacinis silpninantysis priešdėlis *pa*⁶ išlaiko silpną arba susilpnina pamatinio žodžio kamieną. Tai reiškia, kad nesvarbu iš kokio – silpnojo ar stipriojo – kamieno vediniai būtų padaryti: prisijungus priešdėliui, jų kamienai tampa silpnaisiais ir vediniai kirčiuojami 3^b, 3^{4b} kirčiuotėmis⁷.

5. SEMANTIKA

Dauguma nagrinėjamųjų vedinių yra vienareikšmiai, jie dažniausiai atitinka pamatinio žodžio pagrindinę reikšmę (39 žodžiai), rečiau – pamatinio žodžio šalutinę reikšmę (14 žodžių) ir visai retai – dvi pamatinio žodžio reikšmes (4 žodžiai). Daugiareikšmiai vediniai dažniau atitinka dvi pamatinio žodžio reikšmes (5 žodžiai). Aptiktas tik 1 nagrinėjamojo tipo būdvardis, kurio daugiareikšmio vedinio semantika atitinka vieną pamatinio žodžio reikšmę.

Remiantis LKŽ duomenimis ne visada galima nustatyti, ar vedinys vienareikšmis, ar daugiareikšmis. Tokių atvejų pasitaiko, kai aiškinime pateikiama nuoroda į kitą daugiareikšmį žodį, pvz.:

padvyl̃s žr. padvylas.

padṽylas 1. *dvylokas*, *žalokas*: Padvylà karvė Dkk. Padvylùs vaikus veda Dkk.
2. Pnd *tamsokas*: Padṽylas iš veido Dkk.

⁶ Akcentinė dominacija panaikina kitų morfemų akcentines savybes, rodo, „kaip afiksai veikia pamatinių kamienų akcentinę galią ir darinio morfemų santykį su kirčiu“ (Stundžia 1995: 11–12).

⁷ Būdvardžių kirčiavimas susijęs su daryba, priešdėlių bei galūnių akcentinėmis savybėmis. Didžioji dalis būdvardžio priešdėlių susilpnina arba išlaiko silpną pamatinį kamieną (Stundžia 1995: 97).

5.1. Vienareikšmiai vediniai

5.1.1. Vienareikšmiai vediniai, atitinkantys pamatinio žodžio pagrindinę reikšmę: *paaštrỹs* ‚aštrokas‘ (: *aštrus* ‚1. turintis gerai pjaunančius ašmenis, išgaląstas, kandus‘), *paaukštỹs* ‚aukštokas, paaukštas‘ (: *aukštas* ‚1. turintis didelį aukštį, didelį mastą nuo apačios į viršų: || didelis išaugęs, augalotas‘), *padailỹs* ‚gana dailus, apydailis‘ (: *dailus* ‚1. gražus; puikus‘), *padarbỹs* ‚darbštokas‘ (: *darbus* ‚1. darbštus‘), **padidỹs* ‚gana didis, didokas‘ (: *didis* ‚1. žymus savo apimtimi, stambus‘), *padrėgnỹs* ‚žr. padrėgnas‘ (: *drėgnas* ‚kiek šlapias, padrėkęs‘), *padrūktỹs* ‚žr. padrūktas‘ (: *drūktas* ‚1. storas (apie apvalų); prnš. laibas‘), *padurnỹs* ‚apydurnis, apykvailis‘ (: *duřnas* ‚1. kvailas, neišmintingas‘), *pagudrỹs* ‚žr. pagudras‘ (: *gudrus* ‚1. išmintingas; apsu-krus, sumanus‘), *2 pajauņỹs* ‚apyjaunis‘ (: *jaunas* ‚1. nedaug metų turintis, nesenas‘), **pajuodỹs* ‚apyjuodis, juodokas‘ (: *juodas* ‚1. anglies spalvos, tamsus‘), *pakietỹs* ‚1. žr. 2 pakietas 1‘ (: *kietas* ‚1. atsparus kito kūno spaudimui, nesuspaudžiamas‘), *paklienỹs* ‚gana kliegas, liekngas, plonas‘ (: *kliegas* ‚liekngas, plonas, tęvas‘), *pakuņpỹs* ‚žr. pakumpas‘ (: *kumpas* ‚1. lenktas, sulinkęs, kreivas‘), *×pakūdỹs* ‚žr. pakūdas‘ (: *kūdas* ‚1. liesas, sudžiūvēs, sumenkęs‘), *palaiškỹs* ‚truputį laiškų; kartokas; aitro-kas‘ (: *laiškus* ‚1. nemaloniai, aitrai salstelęjęs; kartokas; aitrus‘), *palētỹs* ‚lėtokas, apylėtis‘ (: *lėtas* ‚1. kuris viską pamažu dirba, nesikarščiuoja, šaltakraujis, flegma-tiškas‘), **paliurbỹs* ‚truputį liurbis, apyliurbis, apykvailis‘ (: *liurbis* ‚ištižėlis, apsilei-dėlis, nevikrus, nieko neišmanantis žmogus‘), *pamukšỹs* ‚šiek tiek mukšas, baugštus‘ (: *mukšas* ‚kas mukšiuoja‘), *papiktỹs* ‚gana piktas, apypiktis‘ (: *piktas* ‚1. kuris greit supyksta, vaidingo būdo‘), *2 papilņỹs* ‚apypilnis‘ (: *pilnas* ‚1. pripildytas visas, iki kraštų‘), *paplatỹs* ‚žr. paplatus‘ (: *platus* ‚1. didelis per skersį‘), *paplepỹs* ‚gana ple-pus, mėgstantis plepėti‘ (: *plepus* ‚kuris daug ir nereikalingai kalba, plepa, šnekus, pliauškus‘), *papuikỹs* ‚puikokas, gražokas‘ (: *puikus* ‚1. labai gražus, dailus‘), *parūgštỹs* ‚žr. parūgštus‘ (: *rūgštus* ‚1. kuris turi savyje rūgštis‘), *pasaldỹs* ‚saldokas‘ (: *saldus* ‚1. turintis cukraus, medaus skonį‘), *pasenỹs* ‚žr. pasenas 1‘ (: *senas* ‚1. turintis daug amžiaus, sulaukęs senatvės, nejaunas (apie žmones, gyvulius); ilgai augantis (apie augalus)‘), *pasilpņỹs* ‚žr. pasilpnas‘ (: *silpnas* ‚1. turintis mažai fizinės jėgos; kuris nestiprios sveikatos‘), *2 ×paskūrỹs* ‚apyliesis, liesokas‘ (: *skūra* ‚1. viršutinis kūno sluoksnis, oda‘), *paslinkỹs* ‚žr. 2 paslinkas‘ (: *slinkas* ‚tingus, neveiklus‘), *1 pasmailỹs* ‚žr. pasmailus‘ (: *smailus* ‚1. į galą smarkiai sulaibęjęs‘), *2 pasmėlỹs* ‚rusvokas, sau-lėje įdeges‘ (: *smėlus* ‚šėmas, pelenų spalvos. || rusvas‘), *paspitrỹs* ‚gana spitras, neprimatantis‘ (: *spitras* ‚1. neprimatantis, žlibas, trumparegis‘), *pasprangỹs* ‚apyspran-gis‘ (: *sprangus* ‚1. sunkiai nuryjamas‘), *pastiprỹs* ‚žr. pastiprus‘ (: *stiprus* ‚1. turin-tis daug fizinės jėgos, tvirtas, pajėgus; turintis gerą sveikatą‘), *pašiltỹs* ‚žr. pašiltas‘ (: *šiltas* ‚1. turintis savyje kiek šilumos, tarpinis tarp karšto ir šalto, išilęs ar pašil-dytas; || kuriam būdingas aukštesnės temperatūros oras (apie paros ar metų laikų

Ne visai pilną ypatybės kiekį
žymintys būdvardžiai (*paaukštys* tipo)

orą))', *pašlapys* ,žr. pašlapias' (: *šlapias* ,1. skysčio (ppr. vandens)prisigėręs, sumirkęs)', *patankys* ,žr. patankus' (: *tankus* ,1. susidedantis iš arti viena prie kitos esančių (ppr. išaugusių) vienetų dalių)', *patrumpys* ,trumpokas' (: *trumpas* ,1. kuris nedidelio ilgio, striukas)', *pavėsys* ,vėsokas' (: *vėsus* ,1. kuriam būdingas nelabai šaltas, pakankamai nekarštas oras (apie paros arba metų laikų orą))', ×*pazbitkys* ,kiek išdykęs' (: *zbitkas* ,1. eibė, išdaiga').

5.1.2. Vienareikšmiai vediniai, atitinkantys pamatinio žodžio šalutinę reikšmę: *paaiškys* ,smarkokas, griežtokas' (: *aiškus* ,7. smarkus'), *pabjaurys* ,žr. pabjaurus' (: *bjaurus* ,3. piktas, nedoras, įkyrus'), *paėdrys* ,kiek ėdrus, valgas' (: *ėdrus* ,3. kuris daug valgo'), *pailgys* ,ilgokas' (: *ilgas* ,3. kiek laiko trunkantis; tęsiamas'), *pākietis ,šykštokas' (: *kietas* ,11. prk. šykštus'), *palepšys* ,kiek lepšiškas, apylepšis' (: *lepšis* ,2. scom. prk. menk. ištižėlis, liurbis'), *paplonys* ,gana plonas, tėvas' (: *plonas* ,2. mažos apimties, laibas'), *paretys* ,žr. paretas 1' (: *retas* ,2. palaidai, nesuglaustai padarytas (išaustas, nupintas)'), *pasausys* ,be lietaus, sausokas' (: *sausas* ,2. be lietaus, nelietingas'), *pasaūsis ,apyliesis, posausis' (: *sausas* ,8. liesas, išdžiūvęs'), ×*paslabnys* ,žr. paslabnas' (: *slabnas* ,2. nuo ligos nusilpęs, sunkiai sergantis'), *pasmarkys* ,žr. pasmarkus 1' (: *smarkus* ,5. su didele jėga, intensyviai vykstantis, pasireiškiantis ar vykdomas'), *pastaigys* ,gana staigus, karšto būdo' (: *staigus* ,4. ūmus, karštas, smarkus'), *pasūrys* ,žr. pasūrus' (: *sūrus* ,2. pasūdytas (ppr. per daug))', *pašiaurys* ,ne visai šiaurės krypties' (: 2 *šiaurys* ,šiaurinis (apie vėją))', 2 *pašviesys* ,žr. pašviesus 1' (: *šviesus* ,2. kuris balto atspalvio, gymio'), *patamsys* ,kuris tamsaus gymio, apytamsis' (: *tamsus* ,5. kuris ne šviesios spalvos, juosvas'), *pažalvys* ,apyžalis, nepribrendęs' (: *žalvas* ,3. neprinokęs, nepribrendęs').

5.1.3. Vienareikšmiai vediniai, atitinkantys dvi pamatinio žodžio reikšmes: *pablogys* ,blogokas, liesokas, menkokas' (: *blogas* ,1. kam nors netinkamas, prastas, negeras; 3. liesas, menkas'), *padvyls* ,žr. padvyilas' (: *dvylas* ,1. tamsiai rausvas, žalas (ppr. apie galvijus); 2. tamsus (apie veidą, gymį...)', *pagerys* ,pogeris' (: *geras* ,1. meilus, malonus; gailestingas; nepiktas; 4. tinkamas; patogus; naudingas; vertingas; tikras; parankus'), *paliesys* ,liesokas, poliesis' (: *liesas* ,1. su išsekusiais, be riebalų raumenimis, neriebus, blogas; 2. be riebalų').

5.2. Daugiareikšmiai vediniai

5.2.1. Daugiareikšmiai vediniai, atitinkantys vieną pamatinio žodžio reikšmę: *padidelys ,1. didokas, podidelis 2. kiek per didelis' (*didelis* 1. žymus savo apimtimi, dydžiu (aukščiu, ilgiu, pločiu, storiu...').

5.2.2. Daugiareikšmiai vediniai, atitinkantys dvi pamatinio žodžio reikšmes: *paminkštys* ,1. žr. paminkštas 1. 2. prk. kuris silpno proto' (: *minkštas* ,1. pa-

siduodantis kito kūno spaudimui, lengvai įspaudžiamas; 12. prk. silpnavalis, ištižęs‘), *pasmagys* ,1. žr. 1 pasmagus 2. 2. žr. 1 pasmagus 3‘ (: *smagus* ,8. smarkus, stiprus, didelis, intensyvus 16. reikalaujantis daug jėgų, nelengvas atlikti, sunkus‘), *pastorys* ,1. žr. 2 pastoras 3. 2. gana storas, žemas (apie balsą)‘ (: *storas* 3. kurio stambus, riebus kūnas; 4. žemas (apie balsą, garsą))‘, *pasunkys* ,1. žr. pasunkus 3. 2. žr. pasunkus 4‘ (: *sunkus* ,2. kuriam atlikti, įsigyti reikia daug jėgų, pastangų; 3. teikiantis rūpesčių, vargo‘), *pašaltys* ,1. žr. pašaltas 1. 2. nelabai laikantis šilumą (apie kambarius)‘ (: *šaltas* ,1. kuris žemos ar palyginti žemos temperatūros: || kuriam būdingas žemos temperatūros oras (apie paros ar metų laikų orą); 3. nelaikantis šilumos, nesandarus (apie patalpą))‘.

Daugiareikšmiai vediniai dažniau (3 žodžiai) atitinka vien tik šalutines pamatinio žodžio reikšmes, kiek rečiau jie atitinka pagrindinę ir šalutinę pamatinio žodžio reikšmes (2 žodžiai).

6. SEMANTIKOS APIBRĖŽIMAI

LKŽe nagrinėjamojo tipo būdvardžių reikšmės apibūdinamos gana įvairiai.

6.1. *Lietuvių kalbos žodyne* šio tipo būdvardžiai dažniausiai aiškinami pateikiant nuorodą į kitą žodį (28 žodžiai)⁸; kiek rečiau aiškinama sinoniminiu būdu (20 žodžių) ir apibrėžiamuoju-aprašomuoju⁹ ir sinoniminiu būdu (16 žodžių); tik pavieniais atvejais aiškinama apibrėžiamuoju-aprašomuoju būdu (7 žodžiai). Didžiąją dalį sinoniminio aiškinimo atvejų sudaro su vienu darybos formantu padaryti žodžiai (14 žodžių) ir tik 6 sinonimais aiškinami būdvardžiai, padaryti su keliais skirtingais formantais.

6.2. Nuoroda į kitą žodį: *padrėgnys* ,žr. padrėgnas‘; *pabjaurys* ,žr. pabjaurus‘; *padrūktys* ,žr. padrūktas‘; *padvyls* ,žr. padvylas‘; *pagudrys* ,žr. pagudras‘; *pakietys* ,1. žr. 2 pakietas 1‘; *pakuūpys* ,žr. pakumpas‘; ×*pakūdys* ,žr. pakūdas‘; *paminkštys* ,1. žr. paminkštas 1‘; *paplatys* ,žr. paplatus‘; *paretys* ,žr. paretas 1‘; *parūgštys* ,žr. parūgštus‘; *pasenys* ,žr. pasenas 1‘; *pasilpnys* ,žr. pasilpnas‘; ×*paslabnys* ,žr. paslabnas‘; *paslinkys* ,žr. 2 paslinkas‘; 1 *pasmaily* ,žr. pasmailus‘; *pasmagys* ,1. žr. 1 pasmagus 2. 2. žr. 1 pasmagus 3‘; *pasmarkys* ,žr. pasmarkus 1‘; *pastiprys* ,žr. pastiprus‘; *pastorys*

⁸ Leksikografijoje pagrindinis ir dažniausias apibrėžiamasis reikšmių aiškinimo būdas (Jakaitienė 2005: 79).

⁹ LKŽe šis reikšmių aiškinimo būdas vadinamas aprašomuoju (<http://www.lkz.lt/dzl.php?128>), Evalda Jakaitienė jį vadina apibrėžiamuoju (Jakaitienė 2005: 79), Stasys Keinys – apibrėžiamuoju-aprašomuoju (DLKŽ 2000, XII). Šiame straipsnyje šis reikšmių aiškinimo būdas vadinamas apibrėžiamuoju-aprašomuoju.

Ne visai pilną ypatybės kiekį
žymintys būdvardžiai (*paaukštys* tipo)

,1. žr. 2 pastoras 3'; *pasunkys* ,1. žr. pasunkus 3. 2. žr. pasunkus 4'; *pasūrỹs* ,žr. pasūrus'; *pašaltỹs* ,1. žr. pašaltas 1'; *pašiltỹs* ,žr. pašiltas'; *pašlapỹs* ,žr. pašlapias'; 2 *pašviesỹs* ,žr. pašviesus 1'; *patankỹs* ,žr. patankus'.

6.3. Sinoniminis aiškinimas

6.3.1. Sinoniminis aiškinimas, kai aiškinamieji žodžiai turi vieną darybos formantą:

priesagą *-okas* (9): *paaiškỹs* ,smarkokas, griežtokas'; *paaštrỹs* ,aštrokas'; *pablogỹs* ,blogokas, liesokas, menkokas'; *padarbỹs* ,darbštokas'; *pailgỹs* ,ilgokas'; *papuikỹs* ,puikokas, gražokas'; *pasaldỹs* ,saldokas'; *patrupỹs* ,trumpokas; pavėsỹs vėsokas';

priešdėlį *apy-* (4): *padurnỹs* ,apydurnis, apykvailis'; 2 *pajaunỹs* ,apyjaunis'; 2 *papilnỹs* ,apypilnis'; *pasprangỹs* ,apysprangis';

priešdėlį *po-*: *pagerỹs* ,pogeris'.

6.3.2. Sinoniminis aiškinimas, kai aiškinamieji žodžiai turi kelis darybos formantus:

priesagą *-okas* ir priešdėlį *apy-* (3): **pajuodỹs* ,apyjuodis, juodokas'; *palėtỹs* ,lėtokas, apylėtis'; 2 *×paskūrỹs* ,apyliesis, liesokas';

priesagą *-okas* ir priešdėlį *po-* (2): **padidelỹs* ,1. didokas, podideli; paliesỹs liesokas, poliesis'.

priesagą *-okas* ir priešdėlį *pa-*: *paaukštỹs* ,aukštokas, paaukštas'.

6.4. Apibrėžiamuoju-aprašomuoju būdu aiškinama:

prieveiksmiu *gana* (2): *paplepỹs* ,gana plepus, mėgstantis plepėti'; *pastaigỹs* ,gana staugus, karšto būdo'.

prieveiksmiu *kiek* (2): **padidelỹs* ,2. kiek per didelis'; *×pazbitkỹs* ,kiek išdykęs'.

prieveiksmiu *nelabai*: *pašaltỹs* ,2. nelabai laikantis šilumą (apie kambarius)'.

prieveiksmiu *ne visai*: *pašiaurỹs* ,ne visai šiaurės krypties'.

sakiniu: *paminkštỹs* ,2. kuris silpno proto'.

6.5. Apibrėžiamuoju-aprašomuoju ir sinoniminiu būdu aiškinama:

prieveiksmiu *gana* ir sinonimu (4): *paklienỹs* ,gana clienas, lieknas, plonas'; *paplonỹs* ,gana plonas, tęvas'; *paspitrỹs* ,gana spitras, neprimatantis'; *pastorỹs* ,2. gana storas, žemas (apie balsą)';

prieveksmiu *gana* ir priešdėliu *apy-* (2): *padailys* ‚gana dailus, apydailis‘; *papiktys* ‚gana piktas, apypiktis‘;

žodžių junginiu ir priesaga *-okas* (2): *pasausys* ‚1. be lietaus, sausokas‘; 2 *pasmėlys* ‚rusvokas, saulėje įdegęs‘;

prieveksmiu *kiek* arba *šiek tiek* ir sinonimu (2): *paėdrys* ‚kiek ėdrus (sic!), valgas‘; *pamukšys* ‚šiek tiek mukšas, baugštus‘;

prieveksmiu *gana* ir priešdėliu *-okas* (1): **padidys* ‚gana didis, didokas‘.

prieveksmiu *truputį* ir priesaga *-okas*: *palaiškys* ‚truputį laiškus; kartokas; aitrokas‘;

prieveksmiu *truputį* ir priešdėliu *apy-*: **paliurbys* ‚truputį liurbis, apyliurbis, apykvailis‘.

prieveksmiu *kiek* ir priešdėliu *apy-*: *palepšys* ‚kiek lepšiškias, apylepšis‘;

sakinio ir priešdėliu *apy-*: *patamsys* ‚kuris tamsaus gymio, apytamsis‘;

priešdėliu *apy-* ir dalyviu: *pažaloys* ‚apyžalis, nepribrendęs‘.

6.6. *Lietuvių kalbos žodyne* aiškinant šio tipo būdvardžius yra per maža aprašomųjų definicijų. Didžioji dalis būdvardžių aiškinama pateikiant nuorodą į kitą žodį – tai skaitytojui nepatogu. Sinoniminiam aiškinimui dažniausiai naudojami sinonimai su priesaga *-okas*, kiek rečiau su priešdėliu *apy-*. Apibrėžiamojo-aprašomojo aiškinimo atvejais dažniausiai pasirenkamas prieveksmis ir, kaip pagalbinė aiškinamoji priemonė, sinonimas.

7. LKŽ STRAIPSNIŲ TAISYMAI

Kaip matėme, **paaukštys** tipo būdvardžiai beveik reguliariai kirčiuojami 3^b kirčiuote, tačiau *Lietuvių kalbos žodyne* rasti du tokiems būdvardžiams skirti straipsniai, kur pateikiamos 1 ir 2 kirčiuotėmis kirčiuojamos lytys. Iš tikrųjų jos priklauso kitoms leksemoms, nes ne tik yra savitai kirčiuojamos, bet ir turi kitas galūnes bei kitokią semantinę reikšmę. Minėtosios formos priskirtinos ne *pa-* ir *-ys*, o *pa-* ir *-is* darybos vedinių grupei. Siūlytina atitinkamai taisyti LKŽ straipsnius.

Lietuvių kalbos žodyne pateikta:

pakietys, **-ė** adj. (3^b), pākietis, -ė (1) 1. žr. 2 pakietas 1: Obulai tebesantys pakiečiai, žali Grg. Pakiečiai kiaušukai buvo: pavirino daugiau, kaip reik Šv. 2. *šykštokas*: Senis buvo pakietis Vaižg.

Ne visai pilną ypatybės kiekį
žymintys būdvardžiai (*paaukštys* tipo)

Žodį *pākietis* siūlytina iškelti į atskirą straipsnį:

pakietys, **-ė** adj. (3^b) žr. 2 pakietas 1: Obulai tebesantys pakiečiai, žali Grg. Pakiečiai kiaušukai buvo: pavirino daugiau, kaip reik Šv.

***pākietis**, **-ė** (1) *šykštokas*: Senis buvo pakietis Vaižg.

Lietuvių kalbos žodyne pateikta:

pasausys, **-ė** adj. (3^b), pasaūsis, **-ė** (2) **1.** *be lietaus, sausokas*: Kad ir pasausys metas, linai neprasti išejo Grg. **2.** *apyliesis, posausis*: Pasaūsis jis žmogus, bet kietas: jam rankos kaip geležinės – griebs, ir prilimpa Jnšk.

Siūlytina antrąją žodžio *pasausys* reikšmę perkelti prie žodžio 2 *pasaūsis*:

2 pasaūsis, **-ė** adj. (2), pāsausis (1) **1.** *pasausęs, nudžiūvęs*: Pāsausės šakas [eglės] iškirsk Dr. Galulauk[ie] dvi pasaūsės eglės tebestovi Ps. Aną vasarą tie pasaūšiai ažuolėliai da čia tebestovėjo Všk.; ***2.** *apyliesis, posausis*: Pasaūsis jis žmogus, bet kietas: jam rankos kaip geležinės – griebs, ir prilimpa Jnšk.

8. APIBENDRINIMAS

Šie daugiausia 3^b kirčiuote kirčiuojami vienareikšmiai būdvardžiai daromi iš pamatinių būdvardžių (tik pavieniais atvejais iš daiktavardžių), pridėdant priešdėlį *pa-* ir keičiant bet kurią pamatinio žodžio galūnę į *-ys*. Šių vedinių dažniausiai užfiksuojama vakarų žemaičių patarmėje, kiek rečiau – kitose žemaičių patarmėse, daug rečiau – aukštaičių tarmės šiaurinėje pusėje, tik pavienių atvejų aptikta senuosiuose raštuose. *Lietuvių kalbos žodyne* šio tipo būdvardžiai dažniausiai aiškina mi nuorodiniu būdu, kiek rečiau – sinoniminiu ar apibrėžiamuoju-aprašomuoju būdu. Dauguma nagrinėjamų vedinių yra vienareikšmiai ir atitinka pagrindinę pamatinio žodžio reikšmę.

LITERATŪRA

DLKG 1996 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. Vytautas Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

DLKŽ 2000₄ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 4-asis leid., vyr. red. Stasys Keinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Jakaitienė Evalda 2005: *Leksikografija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

LKG I – *Lietuvių kalbos gramatika* 1, red. Kazys Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1965.

AURELIJA TAMULIONIENĖ

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*, elektroninis variantas, redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. red.), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008. www.lkz.lt.

Mikulėnienė Danguolė 2005: *Cirkumfleksinė metatonija lietuvių kalbos vardažodiniuose daiktavardžiuose ir jos kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Stundžia Bonifacas 1995: *Lietuvių bendrinės kalbos kirčiavimo sistema*. Vilnius: Petro ofsetas.

Tamulionienė Aurelija 2011: Retas nepilną ypatybės kiekį žyminčių būdvardžių darybos tipas: *pājuodis ir pasaūsis*. – www.lietuviukalba.lt

Urbutis Vincas 1978: *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslas.

Adjectives Denoting a Small Amount of Peculiarity (*paaukštys* type)

SUMMARY

These homologous adjectives, which are usually stressed according to the 3b accent paradigm, are made from base adjectives (a few of them are derived from nouns) by adding the prefix *pa-* and changing the ending of any base word to *-ys*. These derivatives are mostly recorded in the West Žemaitian dialect, only sometimes in other Žemaitian dialects, rarely in the Aukštaitian dialect in North side and only single cases are found when they were recorded in old writings. Such types of adjectives in *Lietuvių kalbos žodynas* (*Dictionary of the Lithuanian Language*) are usually explained in a referential method, more or less in a synonymous and descriptive explanation method. The majority of analyzed derivatives are homologous and correspond to the main meaning of the base word.

Įteikta 2011 m. vasario 7 d.

AURELIJA TAMULIONIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva

E. paštas – tamulioniai@gmail.com